

ОТЕЦЪ
ПАИСИЙ

РЕДАКТИРА КОМИТЕТЪ

УРЕДНИКЪ: Г. КОНСТАНТИНОВЪ

ГОД. XV

СОФИЯ

КН. IX—X

Ив. Хаджовъ

НЕИЗВЕСТЕНЪ У НАСЪ ДОКУМЕНТЪ ЗА БРАТЯ МИЛАДИНОВИ

Въ своята статия за Щросмайера¹ авторътъ ѝ — проф. С. Юриничъ, пръвъ изнесе изъ епископовата архива нѣколко документа около застѣпничеството на дяковския епископъ за двамата брата. Като излага вървежа на Щросмайеровото застѣпничество по писмата, размѣнени между епископа, външното министерство въ Виена и австрийския посланикъ въ Цариградъ Прокешъ-Остенъ споредъ документитѣ, що е намѣрилъ въ споменатата архива, проф. Юриничъ само предава съ нѣколко думи онѣзи мѣста отъ рапорта отъ 4 дек. 1861 г. отъ баронъ Прокешъ-Остенъ, които се отнасятъ до Константина. А този рапортъ съдържа и сведения за другия братъ — за Димитра, за неговата дейностъ въ Битоля, сведения отъ австрийския вицеконсулъ тамъ, който представятъ тактиката, що е прилагалъ въ своето народностно действие. Ето въ преводъ онова мѣсто отъ самия документъ, което се отнася до двамата брата.

Австрийскиятъ унтернунция баронъ Прокешъ-Остенъ до графъ Рехберга.

Цариградъ, 4 дек. 1861 г.

Ваше сиятелство,

Вследствие високата заповѣдъ (разпореждане) отъ 7 ноем. L. J. Z. 11637 на Ваше Превъзходителство, както и на директното писмо отъ господина епископа на Дяково (— отъ Щросмайера — Ив. Х.) веднага се погрижихъ (bemüht) да издиря Константина Миладиновъ. Открихъ го наистина запрѣнъ въ тукашната полицейска тъмница, въ която отъ 5-6 месеца се намира наговиятъ по-старъ братъ подозрѣнъ като руски пропагандистъ (Umtriebe). Освобождаването на Константина ми бѣше отказано поради кореспонденцията между него, докато е билъ въ Москва, съ този неговъ братъ. При тѣзи обстоятелства азъ можехъ само да поискамъ да се ускори разследването и обещанието да бѣда уведоменъ за резултатитѣ отъ него. Приложениятъ преводъ на едно известие² отъ министра на полицията до великия везиръ указва днешното състояние на нѣщата. — Едно мое застѣпничество за протезето на високоуважаемия дяковски епископъ не би било благоприятно, тъй като царското руско посолство, преди азъ да направя своитѣ постѣпки живо, но напусто, се за-

¹ С. Юриничъ. Йосифъ Юрай Щросмайеръ въ Сборн. за нар. умовъ, наука и книжнина, кн. XXII и XXIII. I. Дѣлъ историко-филологиченъ и фолклоренъ, с. 1—71. — София, 1906—1907.

² То е обнародвано у Юринича — Иос. Юрай Щросмайеръ, стр. 56.

стпяше (verwendete) за двамата братя, залѣгане, което не допринесе да се намали подозрението, що тежи върху двамата братя. — Що се отнася до по-стария братъ — Дим. Миладиновъ, още презъ априль т. г. битолскиятъ вицеконсулъ ми извести, че сжщиятъ, работейки между българитѣ подѣ булото на преминаване въ лоното на католишката черква, макаръ за откъсването на сжщитѣ отъ патриаршията въ Цариградъ, всжщность действувалъ да се образува отдѣлна българска православна черковна община (dass derselbe unter dem Deckmantel für den Übertritt der Bulgaren zur römischen Kirche zu wirken, zwar für die Ablösung derselben vom griechischen Patriarchate in Constantinopel, aber nur zu dem Zwecke der Bildung einer eigenen bulgarisch — orthodoxen Kirchen—Gemeinde, thätig war). Къмъ тази целъ отъ нѣколко години (seit ein paar Jahren) бѣха насочени усилията на рускитѣ официални и неофициални агенти. Напоследъкъ тази целъ е била отмѣстена на по-задень планъ (in den Hintergrund gerückt) и усилията на тѣзи агенти сж се ограничили съ успѣхъ да препрѣчатъ преминаването на българитѣ къмъ католишката черква и да поощряватъ (fördern) изселването имъ въ Русия. За тази целъ бѣха учредени консулствата въ Одринъ и Битоля и снабдени съ пари: Консулскитѣ сведения (Consullar-Berichte) отъ тѣзи две мѣста, както и отъ Варна, Русе и Видинъ известаватъ едногласно (übereinstimmend) за голѣмата дейность на рускитѣ консули тъкмо въ полза на изселването.

По-нататъкъ австрийскиятъ посланикъ говори за действията и агитацията въ тази посока на варненския руски консулъ и на одринския и за тѣхнитѣ успѣхи, за напразнитѣ усилия на турскитѣ власти да се противопоставятъ на това изселнишко движение, което въ Видинъ, Русе и Варна дори било подпомагано отъ самитѣ турски власти. Докладътъ завършва съ обичайната формула:

Приемете, Ваше Превъзходителство, израза намоята пълна преденость.

Прокешъ—Остенъ

Донесението на битолския вицеконсулъ до баронъ Прокешъ-Остенъ за Дим. Миладиновъ се отнася за къмъ времето, когато последниятъ, следъ като билъ арестуванъ въ Струга на 16 февр. 1861 г. и престоялъ окованъ въ Охридъ, е билъ препратенъ въ затвора въ Битоля — между другото, за да бжде по-далече отъ усилията и действието на своитѣ приятели, които сж се заели съ неговото освобождение. Забележително е въ донесението на битолския австрийски вицеконсулъ онова, което говори за действието на Д. М. да се образува отдѣлна българска православна черковна община. Както е то изразено въ разглеждания документъ, излиза, че и тази дейность въ очитѣ на вицеконсула и на Остенъ-Прокеша е съдържала нѣщо престѣпно, е била нелегална. Тя е била такава и за двамата, защото вървѣлъ противъ официалната политика на тѣхната държава: да се закриля католишката черква. Онова, което се говори въ документа за използване преминаването въ лоното на католишката черква като було (Deckmantel) да бжде постигната изтъкнатата целъ — отдѣлна православна българска черковна община, по-скоро ще е интрига и несполучливо дипломатически прикрито недоволство. Битолскиятъ австрийски вицеконсулъ ще е билъ нѣкой грѣкъ или влахъ — изобщо, нѣкой противникъ на българското народностно възраждане и на неговитѣ

устреми. Той ще е почерпналъ своитѣ сведения отъ официални турски срѣди или пъкъ отъ срѣди около тогавашния битолски гръцки митрополитъ Венедиктъ, който, заедно съ охридския си събратъ Мелетия, е изковалъ обвинението срещу Д. М. И ето тѣзи срѣди сега го злепоставятъ и предъ закрилицитѣ на католицитѣ, като вече за своитѣ обвинители — споменатитѣ двама гръцки владици — охридския и битолския — той е престъпникъ и съ това, че се явявалъ изразителъ и борець за общонародното искане — отдѣлна българска черковна община, тъй както туй искане се поставяло отъ ръководното срѣдище на народното движение: Цариградъ.

Тъкмо за успѣха на тази интрига стои по-нататъшната бележка, че къмъ тази целъ сж били насочени усилията на рускитѣ официални и неофициални агенти. А известно е, че до 1864 год. — до идването на графъ Игнатиева като руски посланикъ въ Цариградъ, рускитѣ представители сж отстоявали упорито единството на вселенската църква, като сж се противопоставяли на българския устремъ за отдѣляне.

Много прозрачно, макаръ и не направо, а дипломатично, е подкрепено основното обвинение срещу Д. М. като руски агентъ съ позоваването на консулскитѣ сведения отъ Одринъ и Битоля (разр. м. Ив. Х.), които едногласно (*übereinstimmend*) известявали „за голѣмата дейность на рускитѣ консули въ полза на изселването“ (на българитѣ въ Русия). — Не ще и дума, Дим. Миладиновъ ще е подържалъ връзки съ официалнитѣ руски представители въ онѣзи краища, въ които е действувалъ. Но сжщо така той е подържалъ живи връзки и съ българския ръководенъ центъръ въ Цариградъ и е следвалъ неговитѣ препоръки, внушения и нареждания. Ако бѣше иначе, последниятъ нѣмаше да му възложи отговорната работа, каквато е била събирането на помощи за изграждане на българска черква въ Цариградъ. Дейность, която, споредъ Кузмана Шапкаровъ, зетъ на Д. М., най-вече е била използвана отъ охридския гръцки владика Мелетий да изкове срещу Д. М. своето обвинение, че е руски агентъ (въ „препись“ отъ 19. VII. къмъ писмо отъ 3 юлий 1861 г.). — Този ръководенъ центъръ е стоялъ на позицията на Раковски, който тъй пламенно зовѣше и заклеваше своитѣ съотечественици да не напуцатъ родната земя, да не се изселватъ.

Всичко изтъкнато хвърля известна свѣтлина върху една характерность на известнитѣ документи отпосле постъпкитѣ за двамата братя въ връзка съ Щросмайеровото застъпничество: тѣзи постъпки се ограничаватъ повече съ усилия за Констант. Миладиновъ — „протежето“ на дяковския епископъ, като усвояватъ като че ли обвинението срещу Димитра Миладиновъ. Защото сж имали предъ себе си неговата борба срещу католишката пропаганда въ Кукушъ, пъкъ и въ Битоля. Както и неуспѣшността на усилията на последната да го спечели за себе си. Този е смисълътъ на Кузманъ Шапкаровото свидетелство, споредъ което, както приятелитѣ на Д. М. добре разбрали, само една дума: „католикъ“ отъ негова страна могла да го освободи¹ (още до като билъ затворенъ въ битолската тъмница).

¹ Кл. Карагюлевъ. Братя Миладинови. Притурка на научното списание „Минало“, с. 9.